

Η

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ

ΠΑΡΑ ΠΛΩΤΙΝΩ,

ΥΠΟ

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ἐν τοῖς ἐν Ἀθήναις Γυμνασίοις.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

1884

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΣ

Προλεγόμενα

“Ὅπως ἐν τοῖς λοιποῖς τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ὁ Πλωτῖνος εἰσάγει τὸ περὶ οὗ ἐκάστοτε πρόκειται θέμα ὡς γνωστὸν ἐπὶ τὸ πολὺ, οὕτως εἰς τὰς περὶ τοῦ καλοῦ θεωρίας αὐτοῦ οὔτε διαλεκτικὴν τινὰ ἐπαγωγὴν τῆς τοῦ ἀντικειμένου του ἐννοίας ἐπιχειρεῖ, ὡς ποιεῖ, λόγου χάριν, ὁ Πλάτων ἐν ‘Ἰππία τῶ μείζονι’, οὔτε ὀρισμὸν τινὰ αὐτοῦ προτάσσει, ὡς θὰ ἐποίει πιθανῶς ὁ Ἀριστοτέλης², ἀλλ’ ἀναχωρεῖ ἀμέσως ἐκ παραδεδεγμένης ἤδη ἀρ-

1. Ἐὰν ὁ διάλογος οὗτος ἐγράφη ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, τοῦθ’ ὅπερ διαμφισβητεῖ ὁ Zeller: *Die Philosophie der Griechen* II σελ. 418.

2. Ὁρισμὸς τοῦ καθ’ ἑαυτὸ καλοῦ παρ’ Ἀριστοτέλει, ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ συγγράμματά του, ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ρητορικῇ I, 9 ἐν ἀρχῇ «Καλὸν ἐστίν, ὃ ἂν δι’ αὐτὸ αἰρετὸν ὄν ἐπαινετὸν ἢ ἢ ὃ ἂν ἀγαθὸν ὄν ἠδὺ ἢ ὅτι ἀγαθόν». Ὁ Πλάτων ὀρίζει τὸ ἐν ὄψει καλὸν ὡς «τὸ ἐν τῶ θεωρεῖσθαι χαίρειν ποιοῦν τοὺς θεωροῦντας. Γοργ. 474, D. Τελειότερον δὲ τὸ αἰσθητὸν καλὸν ἐν ‘Ἰππία τῶ μείζ. 297, E. λέγων ὅτι «ὃ ἂν διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὄψεως (χαίρειν ἡμᾶς ποιῆ) τοῦτο φημὲν εἶναι καλόν» καὶ 298· «τὸ καλὸν ἐστὶ τὸ δι’ ἀκοῆς καὶ ὄψεως ἠδύ». Τὸν ὀρισμὸν ὁμως τοῦτον ἐλέγχει ὡς ἄτοπον ὁ Ἀριστ. ἐν Τοπ. VI, 7 σελ. 146 ἔκδ. Weitz. Ἐσφαλμένως δὲ ὁ F. Gregorov-

χῆς, ὅτι τὸ καλὸν ὑπάρχει, ὅτι ἔχει τινὰς ιδιότητας κοινῇ ἀνεγνωρισμένας, καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων βασιζει τὰς περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἐρεύνας. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλης τῶν νεοπλατωνικῶν μεθόδου: Πάντες σχεδὸν γράφουσιν οὐχὶ ἐπὶ τῷ καταρτίσαι νέον τι καὶ τέλειον φιλοσοφικὸν σύστημα, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναπτύσσοντες πλατωνικὰς ἰδίως διδασκαλίας, ὧν ἐπαγγέλλονται, καὶ θεωροῦνται ὅτι εἶναι πιστοὶ διερμηνεῖς³. Ἐὰν αἱ θεμελιωδέστεραι ἀρχαί, ἀφ' ὧν ὁ Πλωτῖνος ἀποδύεται εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον, διαφέρουσι σφόδρα τῶν τοῦ Πλάτωνος, ἢ διαφορὰ ἢ διαφεύγει τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ἢ ἐκλαμβάνεται παρ' αὐτοῦ ὡς λογικὴ τῶν πλατωνικῶν δογμάτων συνέπεια, προσμαρτυρουμένη μάλιστα, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ὑφ' ἀπάντων σχεδὸν τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων⁴.

Ὡς ἐκ τούτου, οἱ λόγοι τῶν Ἐννεάδων, —ὡς ὠνόμασε τὰς συγγραφὰς τοῦ Πλωτίνου ὁ Πορφύριος, ταξινομήσας καὶ ἐκδοὺς κατ' ἐντολὴν καὶ μετὰ θάνατον τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ— ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἐν-

ius φρονεῖ ὅτι ὁ Ἄριστ. ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ συμφωνεῖ τῷ Πλάτωνι. Ἰδ. κατ.

3. Παραβλ. Steinhart ἐν τῇ Pauly's Real-Encyclopaedia τόμ. 5 σ. 1757. Zeller Die Philos. der Griechen Τόμ. V. σ. 425-430. Ὁ Αὐγουστῖνος Contra academ: III 15 λέγει περὶ τοῦ Πλωτίνου: qui platonius philosophus ita Platon is similis indicatus est, ut in hoc ille revixisse putandus sit.

4. Ἰδ. Ἐνν. V. βιβλ. I. § § 8, 9, 10.

τύπωσιν, ἣν ἀποκομίζεται τις ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῶν ἐν τινι γερμανικῷ φροντιστηρίῳ ἀναπτυσσομένων κρίσεων τοῦ καθηγητοῦ αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν θεμάτων. Ἄλλὰ καὶ εἶναι ἀληθῶς αἱ Ἐννεάδες τοῦ Πλωτίνου σελίδες ἀτημέλητοι τοιούτων ἀληθῶς ἀναπτύξεων: Ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ του ἢ προκαλοῦνται ἢ ἀναπτύξωσιν αὐτοὶ ἢ αἰτοῦνται παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ἀνάπτυξιν θέματός τινος οὐχὶ ὄλως διόλου ἀγνώστου, διακόπτοντες τὴν συνέχειαν διὰ τῶν ἀποριῶν καὶ τῶν ἐρωτήσεων ἐν τῷ μεταξύ, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διὰ τῶν ἀντιρρήσεων αὐτῶν, οὐκ ἐν τάξει οὐδὲ κατὰ κόσμον πάντοτε, ὡς διηγείτο τῷ Προφυρίῳ, ἄριστος ἐν αὐτοῖς ὁ Ἄμέλιος⁵.

Ἐπὶ μακρὰ ἔτη τ' ἀποτελέσματα τῶν συζητήσεων τούτων ἐνεχάρασσοντο μόνον εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πλωτίνου, ἀργὰ δὲ καὶ μόλις, προτραπείς ἤρχισε νὰ γράφῃ τὰς παρεμπιπτούσας ὑποθέσεις⁶. Εὐνόητον ἄρα διατὶ τὰ βιβλία τῶν Ἐννεάδων δὲν παρουσιάζουσι πάντοτε στενὴν τινὰ μεταξύ των ἀλληλουχίαν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ συναφῆς ἀκολουθία τῶν κειμένων ἐνὸς ἐκάστου προδίδει συνεχῶς δυσαναλογίας καὶ διαφορὰς ὡς πρὸς τε τὸν νοῦν καὶ τὴν λέξιν. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐνέχεται καὶ ὁ ἰδιόρρυθμος τρόπος, καθ' ὃν ὁ Πλωτῖνος ἔγραφε, συντάττων μὲν ὀλόκληρον τὸ βιβλίον ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ, καταγράφων δ' αὐτὸ εἶτα ἀπνευστὶ καὶ διὰ

5. Πορφ. ἐν Βίῳ Πλωτίνου. § 3.

6. Πορφ. ἐνθ. ἄνωτ. § 4.

μιάς, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, καὶ μήτε ἐπιδιορθῶν, μήτε ἀναγινώσκων κἂν πλεόν τὰ ἅπαξ οὕτω γεγραμμένα⁷.

Ἐτέρα τις ιδιότης, ἀσυμφωνία αὕτη μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' ἐν διαφόροις βιβλίοις ἐπαναλαμβανομένων ἰδεῶν τοῦ Πλωτίνου, ἔχει τὸν λόγον αὐτῆς ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν χρόνων, καθ' οὓς συνετάττοντο τὰ βιβλία. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπεριδόντες φαίνεται τινες τῶν πρὸ ἡμῶν περὶ τὴν καλολογία τοῦ Πλωτίνου ἐνδιατριψάντων, ἐπλανήθησαν ἐν οἷς ὑποθέτουσιν αὐτὸν ταυτίζοντα τὸ καλὸν μετὰ τοῦ Ἀγαθοῦ, τὸν νοῦν μετὰ τοῦ Ἐνός⁸.

Ἐν τῷ «Περὶ τοῦ καλοῦ» ἐπιγραφομένῳ, ἔκτω τῆς πρώτης Ἐννεάδος, βιβλίῳ φαίνεται ἀληθῶς ὁ Πλωτῖνος ἐπαμφοτερίζων ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ σχέσεως. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ πρῶτιστον ἐξ ὧσων ἔγραψέ ποτε ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος, δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς τὸ καθ' αὐτὸ κριτήριον τῶν μεταφυσικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, ἅς πολὺ ἐκτενέστερον ἐξέθηκεν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ⁹. Ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ σχετικὰ

7. Τοῦτο ὁμως οὐχὶ ἐξ ἰδιοτροπίας ἀλλὰ «διὰ τὸ τὴν δρασιν μὴ ὑπηρετεῖσθαι αὐτῷ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν». Πορφ. αὐτόθι § 8.

8. Ἴδ. τὸ πέμπτον Κεφ. τῆς παρούσης μελέτης.

9. Τοιαῦτα βιβλία εἶναι κυρίως κατὰ τὴν τοῦ Πορφυρίου διαίρεσιν, τὰ περὶ ψυχῆς. Ἐνν. IV. Τὰ περὶ τοῦ V. εἶτα τὰ τῆς VI Ἐνν. καὶ ὅ,τι ἄλλο ὁ Πορφύριος ἀτόπως κατέταξε μεταξὺ τῶν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν, ὡς εἶναι λόγου χάριν τὸ 8ον καὶ 9ον βιβλίον τῆς III Ἐννεάδος.

χωρία¹⁰ ἐπιδέχονται διάφορον τῆς ἦν τοῖς ἀποδίδουν σημασίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ Πλωτῖνος συνέγραψε τὸ ὄγδοον βιβλίον τῆς πέμπτης Ἐννεάδος — χρονολογικῶς τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον — δέκα πέντε περίπου ἔτη μετὰ τὸ πρῶτον καὶ ἰδίᾳ «Περὶ τοῦ νοητοῦ κάλλους». Τοῦτο λοιπὸν εἶναι δικαιότερον νὰ θεωρῆται ὡς ἡ κυρία βᾶσις τῆς περὶ τοῦ καλοῦ μεταφυσικῆς αὐτοῦ· διότι ὄχι μόνον ὠριμώτερον ἔργον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς τὴν μεταξὺ Ἄγαθοῦ καὶ καλοῦ πραγματεύεται σχέσιν.

Ὅ,τι λέγομεν περὶ τῆς καθόλου τῶν νεοπλατωνικῶν μεθόδου ἐν τῷ φιλοσοφεῖν, ἰσχύει καὶ περὶ τῆς καλολογίας τοῦ Πλωτίνου: Ἐν τοῖς περὶ τοῦ καλοῦ βιβλίοις ποῦ μὲν φαίνεται ἀναπτύσσειν ἀκαδημαϊκὰς ἰδέας, ποῦ δὲ πολεμῶν στωϊκὰ πρὸ πάντων φιλοσοφήματα ἐπὶ πλατωνικῶν ἐρειδόμενος ἀρχῶν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ μερικὰ τῆς καλολογίας αὐτοῦ θεωρήματα, μέχρι καὶ τῶν πλαστικωτάτων εἰκόνων καὶ τύπων, ἐν οἷς τυγχάνουσιν ἐκπεφρασμένα, εἰσὶν ἐν πολλοῖς εἰλημμένα ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος. Πλὴν οἱ ἔνθεν κακεῖθεν ἀποσπασθέντες, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ πως ἀκρωτηριασθέντες

10. Τοιαῦτα χωρία εἶναι, λόγου χάριν, τὸ Ἐνν. VI, 7, 33 καὶ τὸ τῆς I Ἐνν. 6, 7 ἐνθα ὁ Πλωτῖνος προφανῶς ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν παρὰ Πλάτωνι ἐν Φαίδρῳ περὶ καλοῦ φιλοσοφουμένων, ἐνῶ ἐν § 9, περὶ τὸ τέλος, ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτόν, τιθέμενος τὸ καλὸν ἐν ταῖς ἰδέαις, τοῖς νοῦ γεννήμασι, τὸ δὲ ἐπέκεινα λέγει τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν προβεβλημένον τὸ καλὸν πρὸ αὐτῆς ἔχουσαν κ.τλ.

καὶ παθόντες κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ σχῆμα, οἰκοδομητικοὶ οὗτοι λίθοι, ἀφοῦ ξεσθῶσιν ἐκ νέου καὶ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν στάθμην, τοῦτο μὲν Πυθαγορείων τοῦτο δὲ Ἀριστοτελικῶν θεωριῶν καὶ κανόνων, ἀνοικοδομοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων βάσεων τῆς ἐαυτοῦ φιλοσοφίας. Ἀληθῶς εἰπεῖν, τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο πρόκειται ἡμῖν σήμερον ἐσκιαγραφημένον ὡς ὑπὸ ταχέως σχεδιογράφου μᾶλλον παρὰ ἐκτισμένον ὡς ὑπὸ ἐπιμελοῦς ἀρχιτέκτονος. Διότι ὅπως δὲν συγγράφει πρὸς σύνταξιν ἐνὸς συμμέτρου, ἀρμονικοῦ καὶ τελείου φιλοσοφικοῦ συστήματος ὁ Πλωτῖνος, ἀλλ' ἀφήνει ἡμᾶς νὰ τὸ συναρμολογήσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς κριτικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς αὐτοῦ διαφαινομένων ἰδεῶν του, οὕτω περιμένει καὶ νὰ συνδυάσωμεν καὶ συμπληρώσωμεν εἰς ἓν ὄλον τὰς τῆδε κακεῖσε διεσπαρμένας περὶ τοῦ καλοῦ θεωρίας του. Καὶ ναὶ μὲν ἐν δυσὶν — τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν — βιβλίοις πραγματεύεται ἀποκλειστικῶς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο· ἀλλ' οὔτε αὐστηρὰν τινα συστηματικότητα τηρεῖ ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ, οὔτε τὸ ἐξαντλεῖ καὶ ἐνταῦθα. Ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ ἀνελλιπῆ τὴν περὶ τοῦ καλοῦ διδασκαλίαν τοῦ Πλωτίνου ἀνάγκη νὰ μελετήσῃ ἅπαντα τὰ τῶν Ἐννεάδων βιβλία, νὰ περισυλλέξῃ τὰ σχετικὰ χωρία¹¹, διαφυλάττων τὴν σημασίαν, ἣν ἕκασ-

11. Ἰστέον ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τούτων δὲν εἶναι εἰμὴ παραδείγματα καὶ παρομοιώσεις, ἅς λαμβάνει ὁ Πλωτῖνος ἐκ τῶν τεχνῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς γλυπτικῆς, τῆς μουσικῆς, τῆς ὀρχηστικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς πρὸς διασάφισιν τοῦ ἐκάστο-

στον ἔχει, ὡς ἐκ τῆς ἐν ἧ εὔρηται συναφείας πρὸς τε τὰ ἡγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα, νὰ συγκρίνη ταῦτα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις ἀνάλογα, καὶ τότε, συνδυάζων καὶ συναρμολογῶν, θὰ δυνηθῆ νὰ ὀρίση τὴν καλλολογίαν τοῦ Πλωτίνου. Ὁμολογοῦμεν ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπίπονον ταύτην ἐργασίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῆ τι πλῆρες καὶ ἄρτιον σύστημα. Ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τοὺς τύπους ταῦτα μειονεκτήματα παρέρχεται τις ἀπαρατήρητα, ἐνώπιον τῶν πλεονεκτημάτων, ἅπερ ἡ θεωρία τοῦ Πλωτίνου κέκτηται τόσον ὡς πρὸς τὰς γενικὰς ἀρχάς, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ψυχολογικὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου λεπτομερείας, τὰς ὁποίας πρώτην φορὰν ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ. Διὰ τὰς τελευταίας αὐτῆς ταύτας ἀρετὰς ἡ καλλολογία τοῦ Πλωτίνου θεωρεῖται, καὶ δικαίως, ὑφ' ἀπάντων τῶν περὶ αὐτῆς πραγματευομένων ὡς μεσάζουσα μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας τοῦ καλοῦ ἐπιστήμης: Ὅπως ἡ φιλοσοφία ἐν γένει, οὕτως ἡ καλλολογία τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἀρχεται ἀφ' οὗ σημείου καταλείπει αὐτὴν ὁ Πλωτίνος.

Περὶ τῆς καλλολογίας τοῦ Πλωτίνου ἔχουν γράψει, καθ' ὅσον ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νὰ γνωρίσωμεν ἐνταῦθα:
 Ὁ *Lindeblad*. Plot. de pulcro. Lundae. 1830.

τε θέματος αὐτοῦ· εἶναι ὅμως πάντοτε τοιαῦτα, ὥστε νὰ ὑποσημαίνωσι τὰς περὶ τῶν σχετικῶν τεχνῶν καλλολογικὰς τοῦ Πλωτίνου θεωρίας.

Ἡ πραγματεία αὕτη κατ' οὐδέν διασαφηνίζει ἢ προάγει τὰς περὶ τοῦ καλοῦ θεωρίας τοῦ Πλωτίνου, ἀφήνει δὲ σκοτεινὴν καὶ ἀόριστον τὴν μεταξύ Ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ σχέσιν¹².

Ὁ *E. Müller*. Ἐν τῇ *Geschichte der Theorie der Kunst bei den Alten*. Breslau. 1834-37.

Τὸ πέμπτον κεφάλαιον τοῦ II τόμου τοῦ κλασσικοῦ τούτου ἔργου ἀποτελεῖ ζωηρὰν ἀλλὰ σύντομον ἔκθεσιν, ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ καλοῦ θεωρία τοῦ Πλωτίνου — σχετιζόμενα ἐν τοῖς γενικοῖς πρὸς τὰς τοῦ Λογγίνου καὶ Φιλοστράτου — ἐκτιμῶνται κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν σημασίαν καὶ βαρύτητα, ὡς πρὸς τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐξασκοῦσι καὶ σήμερον ἔτι ἐπὶ τῆς τῶν τεχνῶν φιλοσοφίας· ἐκτίθενται δ' ἐν τοῖς μερικοῖς, ποῦ μὲν ὡς συντετμημένη παράφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ποῦ δὲ ἐν ἐλευθέρᾳ περιφράσει καὶ ἐπεξηγήσει. Ὅ,τι ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει τις ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ εἶναι ἀκριβεστέρα τις σύγκρισις τῶν τοῦ Πλωτίνου πρὸς τὰ σχετικὰ τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ φιλοσοφήματα, μετὰ καὶ τῆς παραθέσεως τῶν χωρίων, ἢ τῆς παραπομπῆς κἂν εἰς αὐτά. Ἐπίσης δὲν ἐμμένει ὁ Müller διασαφηνίζων τὰ σκοτεινὰ χωρία ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἔποψιν, ὅπως ποιεῖ τοῦτο ὡς πρὸς τὰ φιλολογικὰ ἀμφίβολα, ὧν τινὰ λίαν ἐπιτυχῶς ἐδιόρθωσεν (ἴδ. σελ. 296). Σπουδαίως ὅμως ἀμαρτάνει ὁ συγγραφεύς, ἐν οἷς εἰσάγει ἡμῖν τὸν Πλωτῖνον ταυτίζοντα τὸ καλὸν μετὰ τοῦ Ἀγαθοῦ. Τὴν Πλάνην ταύτην τοῦ

12. Πρβλ. *E. Müller* ἐν τῷ κατωτέρῳ συγγράμ. II. σελ. 290. α.

Müller δὲν δυνάμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν ἄλλως εἰ μὴ διὰ τοῦ ὅτι: γράφων τὸ σχετικὸν κεφάλαιον, εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ μόνον τὴν ὑπὸ τοῦ Kreuzer φιλοπονηθεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ ἔκτου βιβλίου τῆς I Ἐννεάδος, ἔνθα, ὡς θὰ ἴδωμεν, τοιαύτη τις σύγχυσις γίνεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλωτίνου ἐν § 7.

Ὁ *F. Gregorovius*: Grundlinien einer Aesthetik des Plotin ἐν τῷ Zeitschrift für Philosophie und philos. Kritik τοῦ Fichte. 1855 τεῦχος πρῶτον σελ. 113-147.

Ἡ διατριβὴ αὕτη εἶναι, καθ' ἡμετέραν γνώμην, τὸ γλαφυρότερον ἅμα δὲ καὶ ἐμβριθέστερον παντὸς ὅ,τι ἐγράφη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Σύντομος ἀλλὰ σύντονος, ἀπλῆ ἀλλ' ἀνελλειπής, ἀνθηρὰ τὴν λέξιν ἀλλὰ ἀκριβῆς τὴν διάνοιαν· συνεχῶς σχετίζουσα ἐν τῇ βραχυλογίᾳ αὐτῆς τὰ τοῦ Πλωτίνου, τόσον πρὸς τὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ὅσον καὶ πρὸς τὰ τῶν νεωτέρων περὶ καλοῦ φιλοσοφήματα, τὰ ὅποια καλῶς γνωρίζει ἐκ μελέτης, καὶ ὀρθῶς ἔμαθε νὰ ἐκτιμᾷ διὰ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἐν τῇ τέχνῃ πείρας ὁ γράφων. Πνευματικὴ τις συγγένεια φαίνεται συνδέουσα τὸν συγγραφέα πρὸς τὸν Πλωτῖνον, οὔτινος τὰς ιδέας ἀσπάζεται καὶ οἰκειοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τοῦτο ὅμως γίνεται εἰς αὐτόν, νομίζομεν, αἰτία νὰ παραμελῇ τὴν σημείωσιν τῶν δι' ὧν διέρχεται χωρίων, οὔτως ὥστε μόνον ὁ ἐκ προτέρων ἀκριβῶς γινώσκων τὸν Πλωτῖνον δύναται ν' ἀπολαύσῃ τὸ καλὸν καὶ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ χρησίμου τῆς διατριβῆς τοῦ Γρηγοροβίου, ὅστις γράφει οὐχὶ τόσον ὡς λεπτολόγος φιλόσοφος ὅσον ὡς εὐφυῆς καλλιτέχνης.